

DE FILM BEGINT TE BEWEGEN...

Georges Demeny, een pionier van de filmkunst van Hongaarse afkomst

Georges Émile Joseph Demeny (1850-1917) was een Franse fysioloog, fotograaf en uitvinder van Hongaarse afkomst. Hij studeerde in Parijs aan de medische faculteit van het Collège de France, waar hij vooral geïnteresseerd was in zaken die met beweging te maken hadden. De enthousiaste student werd al snel assistent van Étienne-Jules Marey, met wie hij in 1882 het Station Physiologique oprichtte voor de studie van de menselijke en dierlijke beweging. Voor de onderzoeken werd de methode van de chronofotografie gebruikt, d.w.z. dat van elke fase van de beweging een reeks opnamen werd gemaakt.

In 1892 patenteerde Demeny zijn uitvinding, de fonoscoop, die beelden die in een cirkel op een glazen schijf waren geplaatst, snel achter elkaar projecteerde, waardoor de illusie van beweging werd gecreëerd. De uitvinder hoopte dat door het combineren van de fonoscoop en de fonograaf een soort geluidsbeeld zou kunnen worden gecreëerd, en daarom maakte hij verschillende series beelden van de fasen van de spraak.

Hij presenteerde de uitvinding op de Internationale Tentoonstelling van de Fotografie in Parijs en probeerde daarna partners te vinden voor verdere werkzaamheden. Louis Lumière bezocht hem in december 1894, maar hij werd uiteindelijk vergezeld door Léon Gaumont, met wie hij de fonoscoop ging vervaardigen onder de naam Bioscope. Hoewel zij door de gebroeders Lumière werden voorbijgestreefd, werden de vernieuwingen van Demeny belangrijk op de weg naar de uitvinding van de bewegende film, en zijn oplossingen werden later vaak gebruikt. Daarna wendde Demeny zich weer tot het onderzoek van de fysiologisch-fysieke opvoeding, maar in 1900 was hij een van de eersten die een smalfilm-camera-projector voor amateur-gebruik ontwikkelde. De machine met een 15 mm film werd door Gaumont op de markt gebracht onder de naam "Chrono de Poche", dat is "Pocket Chrono".

Foto's en film: Institut National du Sport, de l'Expertise et de la Prestaties

Vóór de uitvinding van de bewegende film

De bewegende film werd officieel geboren op 28 december 1895, toen Auguste en Louis Lumière hun eerste openbare vertoning hielden in het Grand Café in Parijs. Het verhaal begon echter lang voordat de bewegende film werd uitgevonden, want de wens om stilstaande beelden te laten bewegen gaat terug tot in de oudheid, en was gebaseerd op het idee dat het concept van beweging instinctief met het leven verbond.

Het enthousiasme voor optische illusies en communicatie met beelden verscheen tegelijkertijd in wetenschappelijke en speelse vorm, van serieuze fysische experimenten tot reizende shows en kinderspeelgoed. Optische innovaties, die in de 18-19e eeuw wijdverbreid raakten, trokken de belangstelling van uitvinders, kunstenaars, de amusementsindustrie en ook van het grote publiek. De mensen hadden in die tijd nog niet met zoveel beelden te maken gehad als wij vandaag, dus boden deze uitvindingen een bijzondere gelegenheid om de wereld te leren kennen. In Hongarije maakten de Industriële Revolutie en de Hervormingstijd de burgers bijzonder ontvankelijk voor technische innovaties en de verworvenheden van de modernisering aan het begin van de 19e eeuw, zodat het aantal liefhebbers van geschilderde panorama's, kijkdozen en toverlantaarns snel toenam. Deze boden een verbluffende visuele ervaring, en de exotische, fantastische, historische en natuurlijke thema's die op deze manier werden gepresenteerd, wekten de nieuwsgierigheid van de man van de Romantiek.

Verhalenvertellers

Vanaf de 18e eeuw trokken rondtrekkende showmannen en verhalenvertellers (Bänkelsänger) door het land om verhalen te vertellen die werden geïllustreerd met op doek geschilderde afbeeldingen. De verteller richtte een toverstok op de betreffende afbeelding op een doek of plank die aan een standaard was opgehangen, en de voorstelling werd begeleid door muziek en zang. De vertellingen waren vaak angstaanjagend, ontroerend en leerzaam, zoals de tragische ballade van Sára Káposzta en Miska Gulás, waarvan de elf kleurenborden de oudste van dergelijke voorstellingen zijn.

*Nu alle mensen luisteren hier.
Iedereen houdt zijn mond.
En let op dat deze gevoelige
geschiedenis mooi verloopt.*

*Miska Gulás en Sári Káposzta,
die heel veel van elkaar houden,
werden getroffen door een ziekte
Toch kunnen ze niet ...vruchtbaar zijn.*

Verhalentaferreeel uit de tweede helft van de 19e eeuw. Collectie van het Petőfi Letterkundig Museum - Hongaars Theatermuseum en -instituut

De betovering van toverlantaarns

Het principe van het projecteren van beelden hield wetenschappers en kunstenaars al bezig tijdens de Renaissance. Toverlantaarns, in het Hongaars ook wel "toverlampen" genoemd, werden al sinds de 17e eeuw in talloze variaties gemaakt en op allerlei manieren gebruikt, van thuisgebruik tot openbare voorstellingen. De toverlantaarns projecteerden de op glasplaten geschilderde kleurenafbelingen met behulp van een gerichte lichtbron (kaars, olielamp, elektrische gloeilamp) in de lantaarns en een lensstelsel. Met deze instrumenten, die beschouwd worden als de voorloper van de huidige diaprojector, was het mogelijk een zeer bijzonder schouwspel te creëren. Als de glasplaat werd bewogen, of meerdere platen achter elkaar werden geschoven, verschoof het beeld, en als de projector heen en weer werd geschoven, zoals in het geval van de "fantasmagorie"-voorstellingen, geprojecteerd op gespannen

doeken, die meestal enge thema's hadden, veranderde de grootte van het schouwspel. Met projectoren die gebruik maakten van meerdere lenssystemen was het mogelijk om beelden te vertonen die zachtjes in elkaar oplosten, wat in het Hongaars "versplinterende beelden" of "mistbeelden" werden genoemd. De beelden werden soms geprojecteerd op golvende rook of mist die kunstmatig op het toneel werd geproduceerd.

De muzikale mistvoorstellingen van de Oostenrijkse goochelaar Ludwig Döbler in het Nationaal Theater waren erg populair in Pest in de jaren 1940. Onder zijn invloed en in diezelfde tijd raakten steeds meer mensen in Hongarije betrokken bij deze voorstellingen, en naast professionele artiesten probeerden ook kunstenaars het uit, waaronder de schilders György Telepi en Jakab Warschang, of de in Kassa geboren schilder-fotograaf Imre Roth, die al voorstellingen over Hongaarse onderwerpen produceerde.

De toverlantaarn van Sárospatak

De vroegst bekende en nog intacte toverlantaarn in Hongarije dateert uit de tijd van de Rákóczi Onafhankelijkheidsoorlog. Zij werd door Professor István Simándi (1675-1710) aangeschaft tijdens zijn studiereis naar Nederland voor de schoolverzameling van natuurkundige demonstratie-instrumenten van het Gereformeerde College van Sárospatak. Simándi, ook wel "de Energumen" genoemd, was de eerste die in Hongarije experimenteel natuurkundeonderwijs gaf. Zijn spectaculaire experimenten werden zo beroemd dat zelfs Prins Ferenc Rákóczi II persoonlijk een van zijn colleges bezocht.

De laterna magica van Sárospatak. Foto: Zsolt Szentirmai / SRK Museum

